

15. Polovi materiali Teteria S.A., Kostiuk N. V. Zapisano vid respondent O. H. Kyzko 1925 r.n. jitelki s. Yerkiivci Pereyaslav-Hmelnickogo r-ny, Kievskoyi obl.u lipni 2016 r.
16. Polovi materiali Teteria S. A., Kostiuk N. V. Zapisano vid respondent A.S. Redka 1959 r.n. (urodjencya m. Korec, Rivnenskoj obl.), jitelya m. Pereyaslav- Hmelnickogo u lutomy 2017 r.
17. Polovi materiali Teteria S. A., Kostiuk N. V. Zapisano vid respondent P. V. Butnika 1944 r. n jitelya m. Pereyaslav- Hmelnickogo u lutomy 2017 r.
18. Polovi materiali Teteria S. A., Kostiuk N. V., Meleshko T. V. Zapisano vid respondentsv jiteliv s. Demyanci Pereyaslav-Hmelnickogo r-ny Kievskoyi obl.u serpni 2017 r.
19. Tihenko, O. (2016), Kobzarsko lirnicka tradiciya u spogadiv ochevidciv. Tradiciyna bandura: minyle, sychasne. Maybutnye, Materiali Mijnarodnoi Naykovo-praktichnoi konferencii (18-19 chervnya 2016 r.); uporyad. K. P. Cheremskiy, Vidavec Savchuk O. O.; NMNK «Myzei Ivana Gonchara», Harkiv, S. 183 – 198.
20. Sidorenko, M. (2009), Epichnist ukraïnskoï spivockoi tradicii ta osoblivosti ii proyvy na Pereyaslavschini, PEREYASLAVICA: Naykovi zapiski Nacionalnogo istorico-etnografichnogo zapovidnika «Pereyaslav» / Zbirnik naykovih statey, Vip.3(5), Pereyaslav-Hmelnicki, S. 239 – 244.
21. Cheremskiy, K. (1999), Povnennyya tradicii, Centr Lesya Kyrbasa, Harkiv, 288 s.
22. Chorniy-Dosinchyk, M. (1992), Zystrich z kobzaryami Ukraini, Jyurnal «Bandura», Nuy-Uork, № 41-42, C. 40-51.

Teteria S., Kostiuk N., Meleshko T. Kobzardom and bandurization in Pereiaslav region (second half of XX – beginning of XXI s.).

The article deals with the issue of the state of kobzardom and bandurnytstvo in Pereiaslav region in the second half of the 20th – the beginning of the 21st century. The path and preconditions for the creation of the first bandurist ensembles are traced. The article analyzes the question of the existence of museums in the Pereiaslav region for the production of musical instruments, as well as the current state of the existence of the national and academic bandura.

The problem of recording memories from respondents about the traditional branch of Ukrainian ethnoculture kobzardom. In parallel, a collection of materials on modern bandura art was held, which superseded the tradition from the territories of Ukraine.

Expeditionary search activity is extremely important for scientific work in terms of research and preservation of the traditional cultural heritage.

Key words: kobzardom, musicians, destruction of tradition, bandura choir chapel, bandurists, respondents, field research, amateur groups, kobzar school, bandura class.

Одержано 01.03.2018.

УДК 323.15:324 (477) «2004»

Віталій Коцур
(Київ)

НАЦІОНАЛЬНІ МЕНШИНИ В СТРАТЕГІЯХ ПОЛІТИЧНОЇ БОРОТЬБИ В УКРАЇНІ ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Розкрито особливості політичних технологій під час виборчого процесу та Помаранчевої Революції 2004 р. щодо національних меншин України. Показано участь нацменшин у виборчій кампанії 2004 р. під кутом зору ідей Помаранчевої революції. З'ясовано, що кандидати в Президенти України використовували політичні та маніпулятивні технології залучення національних меншин до виборчого процесу. Виявлено важелі впливу Російської Федерації на громадсько-політичну діяльність національних меншин на теренах України під час виборів та Помаранчевої революції 2004 р. Доведено, що російська меншина в Україні, маючи всі умови для розвитку національно-культурної ідентичності, стала вагомим чинником формування не лише внутрішньої політики, але й зовнішньої. Установлено, що провідну роль у формуванні сепаратистських ідей під час президентських виборів 2004 р. відігравали політтехнологи Російської Федерації, наявність потужного інформаційного, адміністративного ресурсу, підтримки Росії сприяло формуванню у національних меншин Сходу,

Півдня України та Криму хибної думки стосовно поширення ідей радикального українського націоналізму з перемогою В.А. Ющенко. Як результат цілеспрямованої пропаганди було досягнуто високого рівня підтримки провладного кандидата В.Ф. Януковича серед представників національних меншин. Події суспільно-політичного життя в Україні у 2004 р. були провідниками «гібридної війни» і російської агресії 2014 р.

Ключові слова: Україна, виборча кампанія 2004 р., «Помаранчева революція», Російська Федерація, російська національна меншина, політизація, етнополітичні процеси, Крим, мова, громадсько-політична діяльність.

У вирі політичного життя початку ХХІ ст. не були осторонь національні меншини, які проживали на території України. Від результатів виборчої кампанії 2004 р. залежав європейський чи проросійський вектор розвитку України. Президентські перегони 2004 р. започаткували новий етап регіональної диференціації електорального простору [7, с.717], який полягав у переході від протистояння між лівими і демократичними політичними силами до «помаранчевих» і «біло-блакитних», котрі в геополітичній площині орієнтувалися відповідно з геополітичної точки зору на Захід (Європейський союз, США та ін.) і Схід (Росію). Історичний, етнополітичний дискурс з питань міжнародних суспільно-політичних впливів початку ХХІ ст., геополітичних інтересів навколо виборів Президента України мають сьогодні, в умовах війни на Сході України, анексії Росією Криму, особливу актуальність. У подіях 2004 р. розпізнаються елементи «гібридної війни» 2014 р., нинішнього військово-політичного протистояння, стратегічні прорахунки вітчизняного політикуму щодо пріоритетів розвитку держави, світоглядного, цивілізаційного вибору «союзників» і «друзів» в сучасному глобалізованому світі. Свого часу Джейс Мейс вважав, що головною етнонаціональною проблемою України є Росія, яка має претензії до самої України і «ніколи добровільно не відмовиться від претензій, ні на територію, ні на наші духовні скарби...» [10, с.15-16].

Етнополітичні процеси в незалежній Україні початку ХХІ ст. були предметом дослідження великої когорти вітчизняних учених, зокрема, М. Панчука, О. Рафальського, О. Майбороди, В. Войналовича, В. Котигоренка, О. Калакури, Н. Кочан, Ю. Ніколайця, Є. Жупана, Н. Кічери, О. Ляшенка та ін.

Окрім того, участь представників національних меншин України в етнополітичних процесах аналізувалася зарубіжними дослідниками. Найвиразніше провідні тенденції етнополітичних процесів в Україні відображені в працях: В. Рейзінгера, А. Міллера, В. Леслі, К. Хілла, Е. Вільсона, С. Хангтінгтона, М. Татур та інших.

Водночас питання участі національних меншин і політичні технології у виборчій кампанії 2004 р. по залученню національних меншин як електорального потенціалу того чи іншого кандидата, залишається малодослідженим. Саме на висвітлення цих проблем автор звертає першочергову увагу в даному огляді, оскільки політичні маніпуляції, особливо з російськомовним населенням, мали значний вплив на результати виборчого процесу, фальсифікації та протестний рух під час Помаранчевої Революції.

Президентська виборча кампанія 2004 р. відзначилася, насамперед, гострою боротьбою кандидатів за електорат [4, с.285]. Враховуючи поліетнічний склад населення України, компактне проживання деяких національних меншин у різних регіонах нашої держави, кандидати в президенти особливу увагу приділяли залученню їх представників до виборчого процесу 2004 р. Застосовуючи певні політичні технології кандидати в Президенти України змогли залучити на свій бік частину представників окремих етнічних спільнот. Роки незалежності України продемонстрували підтримку національними меншинами тих чи інших політичних сил з різними ідеологіями та програмними засадами. Упродовж 1991-2009 рр. польська, румунська та угорська меншини помітно підтримували проєвропейські сили в Україні, водночас росіяни – прокомуністичні та проросійські організації [8, с. 27].

Причинами початку Помаранчевої революції став низький рівень соціально-економічного життя народу, свавілля правоохоронних органів, цензура та відхід країни від принципів демократії. Приводом стали масові фальсифікації, в результаті яких перемогу отримав проросійський кандидат В.Ф. Янукович. У тих умовах актуалізувалося питання підтримки представників національних меншин кандидатів у президенти через призму став-

лення до Помаранчевої революції, а самі події кінця 2004 – початку 2005 рр. відкрили новий етап розвитку України та зміни пріоритетів у зовнішній та внутрішній політиці.

Як відзначав Йосиф Зісельс, події Помаранчевої революції могли привести до розколу країни, оскільки українське суспільство було розділене не за етнічними ознаками, а за цивілізаційним вибором. У 2004 р. він підкреслював, що на ідентифікаційних моделях базується й цивілізаційна модель [14, с.146-147]. Водночас, під час президентських виборів проблеми національних меншин виходили на перший план політичного протистояння.

Станом на 2001 р. в Україні проживало 130 етнічних спільнот. Саме тому вони стали об'єктом і суб'єктом президентських перегонів В.А. Ющенко та В.Ф. Януковича. Останній спирався переважно на південно-східні регіони країни та АР Крим, де найбільше представництво мали російськомовне населення та російська нацменшина. Електорат В.А. Ющенко зосереджувався на заході, півночі та центрі України, де основу населення складала титульна нація [11, с.128]. Важливою відмінністю між Сходом і Заходом, яка поглиблювала регіональні розбіжності, була мова. У роки незалежності всі кандидати в президенти використовували її, як складову політичної технології, з метою привернути увагу виборців. Звісно, виборці південно-східних регіонів України, які підтримували проросійські прагнення В.Ф. Януковича, зокрема в Донецькій та Луганській областях, а також в АР Крим, під впливом пропаганди російських організацій в Україні наголошували на спільній мовно-культурній ідентичності з Росією, а відтак не бажали розривати так звані «братерські зв'язки» з ними. Підґрунтя реалізації російських ідей у південно-східних регіонах України та в Криму закладалося ще на початку 1990-х рр. Російські організації, спираючись на свою меншину в Україні, пропагуючи ідеї «русского мира», поглиблювали конфронтацію між україномовним та російськомовним населенням. Особливо гостро питання постало на початку 2000-х рр., коли Росія цілеспрямовано звинувачувала Україну в насильницькій українізації, хоча діяло близько 3000 російських дитячих дошкільних закладів, а в 25 тис. бібліотек України на 62 % література була російською мовою [9, с.403]. Таким чином, підігріта російською пропагандою значна частина населення південно-східних регіонів України та АР Криму у 2004 р. підтримувала В.Ф. Януковича, як єдиного кандидата, який мав поглибити співпрацю України з Росією. Проросійські прибічники В.Ф. Януковича вважали його безальтернативним лідером, і в разі поразки готові були піти на антидержавницькі дії, зокрема на федералізацію чи сепаратистський заколот.

Ідеї євроатлантичної інтеграції України, яку використав у свої передвиборчій програмі В.А. Ющенко, отримали визнання серед значного кола українців та представників нацменшин. Відзначимо, що розгортання європейського шляху розвитку передбачало удосконалення українського законодавства щодо захисту прав людини незалежно від етнічного походження, мови та віросповідання. Таким чином, Помаранчева революція мала підтримку не лише українців, а й нацменшин країни. З іншого боку, піар-кампанія табору В.Ф. Януковича, яка реалізовувалася не лише у напрямку висвітлення заслуг свого кандидата, а й дискредитувала опонента, насаджувала хибні уявлення в представників національних меншин щодо поширення радикального націоналізму, який перешкоджатиме національно-культурному розвитку меншин.

Нездатність політичного керівництва згуртувати націю, подолати вплив русифікації, зумовлювала проблему в консолідації українського суспільства. Російська меншина в Україні, маючи всі умови для розвитку національно-культурної ідентичності, стала вагомим чинником для формування не лише внутрішньої політики, але й зовнішньої. Таким чином, в Україні сформувався феномен внутрішньої двовекторності: населення, готове підтримати інтеграцію до Європейського союзу та НАТО, з одного боку, та утворення союзу з Росією і Білоруссю – з іншого. Упродовж 2000-2004 рр. євроінтеграційний шлях підтримували 45-56 % населення, водночас співробітництво з Росією – 41-63 % [13, с. 40]. Під час президентських виборів спостерігалось своєрідне протистояння двох векторів розвитку країни, яке поглиблювало конфронтацію в українському суспільстві та сприяло поширенню сепаратистських настроїв.

Росіяни, які проживали на території України, не відчували себе у статусі національної меншини. Окрім того, деякі представники цього етносу претендували на отримання росіянами статусу титульної нації нарівні з українцями. У 2004 р., напередодні Помаранчевої революції, 33,2 % російськомовних росіян та 39,9 % російськомовних українців ідентифікували себе як громадяни України. Значний відсоток росіян, а саме: 22,4 % вважали себе громадянами Радянського Союзу [4, с.294-295]. Ідентифікація російської меншини як громадян СРСР пояснювалася не лише ностальгією за радянським минулим, а й ототожненням ними України не як самостійної держави, а як невід'ємної частини Росії.

Схід України під час виборчої кампанії 2004 р. перебував у своєрідному інформаційному вакуумі. Населення Донецької, Луганської областей, де проживає багато росіян та російськомовних українців попадали під вплив антиукраїнської пропаганди, що, водночас, формувало сепаратистські настрої. Інформаційна блокада та наявність російських чи проросійських ЗМІ на території Донбасу формувало у населення викривлене бачення «українського націоналізму», як елементу відродження «фашизму». Маніпулюючи невдоволенням місцевого населення низьким рівнем життя, політтехнологи В.Ф. Януковича формували міф про те, як Донбас «годує всю Україну», що підсилювало протистояння між українцями сходу та заходу [1, с.583]. Мобілізуючи російськомовний електорат півдня та сходу країни шляхом поширення проросійських ідей (питання двомовності, подвійного громадянства тощо), політичний табір В.Ф. Януковича чітко позначив антиукраїнський напрям внутрішньої і зовнішньої політики свого кандидата. Враховуючи російськомовність південно-східних регіонів, зокрема Донецької та Луганської областей було досягнуто досить потужної підтримки В.Ф. Януковича зі сторони російської меншини. Водночас, електорально-демографічних ресурсів південного-сходу України було недостатньо для отримання перемоги [7, с.717], що й призвело до масових фальсифікацій зі сторони провладного кандидата та спричинило розгортання Помаранчевої революції.

Проголошення сепаратистських гасел, на думку С.В. Адамовича, є політтехнологією виборчого табору В.Ф. Януковича, яку використовували виключно для шантажу «помаранчевих» [3, с.46]. Водночас ідеї зближення з Росією та надання російській мові статусу державної, які відображалися в політичних поглядах виборчого штабу В.Ф. Януковича, стали каталізатором для організації електорату південно-східних регіонів, заляканого російською пропагандою про насильницьку українізацію. Це зумовило й активізацію організацій, які пропагували російську ідеологію, зокрема «Русского блока», Прогресивної соціалістичної партії України (ПСПУ) та інші, які сформувалися на півдні та сході країни наприкінці 1990-х – поч. 2000-х рр. [3, с.46]. «Русский блок», який розгорнув свою діяльність в південно-східних регіонах України та в Криму з кінця 1990-х – на початку 2000-х рр., поглиблював пропаганду спільного союзу з Росією, а від початку президентської виборчої кампанії 2004 р., Помаранчевої революції проводив відверті антиукраїнські та антинатовські заходи [5, с.273]. ПСПУ, яку очолювала Н. Вітренко, відома своїми антиукраїнськими, антизахідними поглядами, планувала низку радикальних заходів, спрямованих на відновленні союзу з Росією та Білоруссю. Члени організації відверто пропагували ворожість до Європейського союзу, США, НАТО, МВФ. І у середині 2000-х рр. мали помітний вплив на Кримському півострові та спільно з «Русским блоком» ставили за мету протистояти «галицькому націонал-екстремізму» [5, с. 273]. Під час Помаранчевої революції ці організації першими підтримали ідеї федералізації України, союз з Росією, спираючись на своїх прихильників серед представників етнічних росіян.

Ключову роль у формуванні сепаратистських ідей під час президентських виборів 2004 р. відігравали представники Кремля, про що свідчить Сіверськодонецький з'їзд та участь у ньому мера Москви Ю. Лужкова. Участь його в з'їзді відкрито підтримала партія в Російській Федерації «Єдина Россия». А у виступі секретаря Донецької міської ради М. Левченка перед Держдумою Російської Федерації відверто лунали заклики посилити російські позиції в Україні та підтримати формування Південно-східного автономного регіону, називаючи події в Києві антиконституційними [1, с.597]. Тогочасні події засвідчили

готовність Росії до втручання у внутрішню політику України та посилення антиукраїнської пропаганди в регіоні.

Відомий російський радикальний політик К. Затулін відверто заявив про зацікавленість Росії у федералізації України. Зокрема, у лютому 2005 р. він зазначав, процес федералізації повинен гарантувати збереження України в системі особливих взаємовідносин з Росією, а також недопущення консолідації України за підтримки Європи та США, що зумовить її перетворення на конкурента РФ в СНД [3, с. 46]. Російський політик розкрив основні побоювання Кремля стосовно потужної, економічно розвиненої та політично сильної України, яка фактично стане на перешкоді імперським амбіціям Росії.

Водночас проросійські організації на сході України посилювали «антипомаранчеву істерію» вигаданими історіями про «ненависть» Ющенко до жителів Донбасу. У свідомості населення південного сходу країни проросійські та місцеві ЗМІ вибудовували картину повернення фашизму, а також сприяли формуванню не української ідентичності. Звісно, все це нав'язувало населенню півдня та сходу України хибну думку про їх особливе місце як Донбасу або росіян [1, с.604]. Зокрема, координатор Російської общини України в Донбасі Л. Гордєєва у тижневому виданні «2000» переконувала своїх читачів, що Донбас віддає значну частину надходжень у бюджет України, а Західні регіони, які на її думку є бідними, живуть за рахунок сходу [1, с.604]. У багатьох російськомовних виданнях поширювалася думка про розкол між українцями і росіянами. Д. Юр'єв у лютому 2005 р. опублікував статтю в російській «Литературной газеті», де президентські перегони 2004 р. визначалися такими, що зумовили розкол населення України на тих, у кого збережена «імперська свідомість» і тих, у кого переважає «колоніальна свідомість». Досліджуючи проблему Помаранчевої революції, автор поставив завдання визначити, чи зумовила вона посилення регіональних розбіжностей, чи створила умови для формування української національної ідеї [3, с.45]. Д. Юр'єв розмежовував східну і західну України, зазначаючи, що проросійське налаштування населення південного-сходу свідчить про імперські амбіції «гегемонів-шахтарів» та дніпропетровських ракетобудівників, які готові до самостійної гри у світовій політиці. Жителі західної України, на його думку, мали «колоніальну свідомість» і тяжіли до Європи «у специфічному, ультраглобалістичному колоніальному варіанті» [3, с.45].

Варто відмітити, що етнічні росіяни сходу і півдня України та представники цієї меншини інших регіонів мали різні політичні погляди. Якщо на території Донецької та Луганської областей, АР Криму росіяни більше підтримували проросійські політичні сили та кандидатів, то в інших регіонах вони здебільшого голосували за тих самих кандидатів, що й українці [15]. Подібна ситуація спостерігалася й під час президентської виборчої кампанії в 2004 р.

Антипомаранчеву позицію розділяла значна частина населення Кримського півострова, де більшість становила етнічні росіяни. Саме вони стали базовою суспільно-політичною силою, яка чинила опір Помаранчевій революції [12, с.81]. Підконтрольні проросійські ЗМІ розповсюджували дезінформацію про передачу В.А. Ющенком Кримського півострова татарам, що викликало невдоволення в росіян та значної частини українців. Водночас прихильники В.А. Ющенко 24 листопада зібрали 2-тисячний мітинг на центральній площі ім. Леніна в Сімферополі [1, с. 456]. Це свідчило про зміну у значній частині населення бізнесової еліти півострова стосовно майбутніх демократичних перетворень. Прихильники В.Ф. Януковича на цій же площі розпочали встановлювати намети під російськими прапорами.

Відзначимо, що проросійські організації, які діяли на території Кримського півострова, у своїх програмних документах декларували боротьбу за федеративний устрій України, необхідність спільного союзу з Росією та Білоруссю [12, с.75]. Низка проросійських радикальних та екстремістських організацій регіону вдавалася до антиукраїнських, антинатовських акцій та пропагували розкол України [5, с.263]. До таких рухів варто віднести «Русская община Севастополя», Народний фронт «Севастопіль-Крим-Росія», «Русский блок» та ін. Початок Помаранчевої революції активізував проросійські сили зумовив їх активізацію,

які не лише підтримували В.Ф. Януковича, а й поглиблювали розкол Заходу – Сходу України. Водночас така ситуація була на руку Російській Федерації, імперська політика якої спрямовувалася на контролі країн пострадянського простору та унеможливленні їх входження до Європейського союзу і НАТО. Таким чином, спираючись на російську меншину Кримського півострова та сходу України, яка відігравала важливу політичну роль у регіонах, Кремль ще в 2004 р. навмисно провокував розкол у середині України, з ймовірною можливістю захопити проросійські регіони (що й сталося у 2014 р.). Відтак проросійські організації, зокрема «Русский блок», «Російська община Криму», Слов'янська партія, спільно з деякими українськими політичними силами, зокрема Комуністичною марксистсько-ленінською партією України, Прогресивною соціалістичною партією України, поширювали ідеї формування Південно-східної української автономної республіки, яка, на думку імперських пропагандистів мала самостійно, незалежно від Києва, здійснювати зовнішньополітичний курс щодо Росії. Упродовж тижня «Русский блок», «Російська община Криму» проводили мітинги та акції під російськими та кримськотатарськими прапорами, ключовими лозунгами яких стали «За Батьківщину! За Путіна! За Руський блок!» [2]. Слов'янська партія, яку очолював голова Конгресу російських громад С. Шувайников, зазначала, що Україна нерозривно пов'язана з Росією історично, економічно та політично, а, відтак, вони повинні сформувати союз. Ключовим завданням партії, на думку її очільника, був тиск на державу, з метою змусити поважати права росіян та російськомовних в Україні [12, с.75-76]. Водночас під час Помаранчевої революції на головній площі Севастополя проходили мітинги на підтримку В.Ф. Януковича, у ході яких збиралися підписи за приєднання півострова до Росії, звучали заклики щодо проведення нової «Переяславської ради» [1, с.459]. Враховуючи етнічний склад Кримського півострова, особливу активність у розпалюванні сепаратизму проявляли росіяни. Заклики стосовно союзу з Росією, а то й відверті прояви сепаратизму та використання андріївського триколову в масових акціях, свідчили про зацікавленість та втручання Кремля в політичні події 2004-2005 рр. На території Криму, керівництво Росії намагалося зорганізувати кримських татар, росіян та представників інших меншин для тиску на штаб «помаранчевих».

Підтримували кандидата в президенти В.Ф. Януковича не лише російська меншина, але й частина мусульман України. Відзначимо, що Партія мусульман України у 2004 р. увійшла до складу Партії регіонів та підтримала В.Ф. Януковича як кандидата у президенти України [6, с.390]. Центральний офіс організації знаходився в Донецьку, проте основну діяльність вона розгорнула на території Кримського півострову, де апріорі проживала значна частина мусульман країни. У 2004 р. сформувалися осередки партії в Чорногірському, Нижньогірському, Сакському районах і містах Джанкої, Євпаторії, Старому Криму, Судаку [12, с.77].

Підтримали В.Ф. Януковича в Криму низка громадсько-політичних організацій нацменшин півострова. Серед них – Федерація греків Криму, Асоціація єврейських організацій та громад Криму, кримські товариства вірмен, поляків, болгар, Асоціація кримських караїмів «Крим-карайлар» і Кримське товариство радянських німців «Відродження», Кримський республіканський фонд міжнаціональної злагоди та інші [12, с.77]. Водночас низка громадсько-політичних рухів Кримського півострова, до яких входили представники різних меншин, зокрема кримськотатарської та російської підтримали угоду про створення коаліції «Кримчани – за Ющенка». Її підписали 26 кримських відділень політичних партій та громадських організацій, серед яких були й Всекримське об'єднання виборців за громадянський мир і міжнаціональну злагоду, Російська громада Причорномор'я, Російське земляцтво Криму. Загалом коаліція об'єднала навколо себе стабільний електорат патріотів, який упродовж 2000-х рр. коливався у межах 5-10 % [12, с. 75, 77]. Загалом більшість кримськотатарських організацій відстоювали територіальну цілісність та суверенітет України, а отже негативно відносилися до прояву сепаратизму на території півострова [1, с.459]. Таким чином, політичні лідери кримських татар вимагали демократичних перетворень, перегляду статусу свого народу і відповідно підтримували В.А. Ющенко, який проголосив курс на демок-

ратизацію суспільства, реформування та обіцяв підтримувати всебічний розвиток національних меншин в Україні.

Отже, під час виборів 2004 р. національні меншини розглядалися головними кандидатами на пост президента України як один із ключових елементів збільшення свого електорату. Особлива увага електоральному питанню приділялася у Південно-Східних регіонах України, де великою часткою було російськомовне населення. Використовуючи потужний інформаційний, адміністративний ресурси, пряме втручання у виборчий процес Росії частково вдалося сформуванню хибну думку в певному сегменті національних меншин Сходу, Півдня України та Криму стосовно можливого поширення ідей радикального українського націоналізму з перемогою В.А. Ющенка, що й зумовило високий рівень підтримки провладного кандидата В.Ф. Януковича. Подібна методика інформаційного впливу використовувалася і серед національних меншин України інших регіонів, що послаблювало там підтримку В.А. Ющенка. Таким чином в 2004 р. впроваджувалися нові політичні технології і маніпуляції щодо національних меншин як з боку провладного кандидата В.Ф. Януковича, так і сусідньої держави – Російської Федерації. Події суспільно-політичного життя 2004 р., розігрування карти національних меншин у політичній боротьбі були першими апробаціями майбутніх сценаріїв «гібридної війни» та відвертої агресії Російської Федерації проти України, її європейського вибору.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Адамович С. В. Соборність та регіональний розвиток у суспільно-політичному житті незалежної України. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2009. 884 с.
2. Адамович С.В. Автономна Республіка Крим у суспільно-політичному житті України під час Помаранчевої революції. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/1617.pdf>
3. Адамович С.В. Помаранчева революція: розкол суспільства чи пошук національної ідеї. Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: збірник наукових праць. Серія: Політичні науки. 2008. Вип. 3. С.44-48.
4. Боряк Г. В., Головка В. В., Даниленко В. М., Кульчицький С. В., Майборода О. М., Смолій В. А., Якубова Л. Д., Янішевський С. О. 25 років незалежності: нариси історії творення нації та держави. ; НАН України ; Ін-т історії України. Київ : Ніка-Центр, 2016. 796 с.
5. Головка В. Екстремізм та радикалізм в Україні: особливості формування, основні напрями, форми протидії з боку держави. Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: Міжвід. зб. наук. пр. 2010. Вип. 19 (2). С. 248-276.
6. Донбас в етнополітичному вимірі. Київ: ІІЕНД імені І.Ф. Кураса НАН України, 2014. 584 с.
7. Котигоренко В.О., Войналович В.А., Калакура О.Я. та ін. Галичина в етнополітичному вимірі. Київ: ІІЕНД імені І.Ф. Кураса НАН України. 840 с.
8. Лихач Ю. Електоральна поведінка етнічних меншин в посткомуністичних країнах центральної і східної Європи та СНД. Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право: збірник наукових праць. Київ, 2010. №3 (7). С.23-29.
9. Лукінюк М. Обережно: міфи! Спроба системного підходу до висвітлення фальшувань історії України. 2-ге вид., випр. Київ: Видавництво імені Олени Теліги, 2012. 560 с.
10. Мейс Джеймс. Україна: матеріалізація привидів. Київ: Кліо, 2016. С.15-16
11. Остапець Ю.О. Електоральні процеси в Україні: загальнонаціональний та регіональний виміри: дис. доктора політ. наук: 23.00.02. – політичні інститути та процеси. Ужгород, 2016. 550 с.
12. Політичний процес в Автономній Республіці Крим: особливості, суперечності, прорахунки (1991–2014 рр.). Аналітична доповідь. К.: ІІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2016. 304 с.
13. Президентські вибори та Помаранчева революція: вплив на трансформаційні процеси в Україні / Фонд ім. Фрідріха Еберта; За ред. Г.Курта та ін. К.: Заповіт, 2005. 148.
14. Хруслінська І., Тима П. Діалоги порозуміння. Українсько-єврейські взаємини. Київ: Дух і літера. 2011. 328 с.
15. Як голосують нацменшини. URL: <http://glavred.info/archive/2009/09/18/160308-8.html>.

REFERENCES

1. Adamovych, S.V. (2009), *Sobornist ta rehionalnyi rozvytok u suspilno-politychnomu zhytti nezaleznoi Ukrainy [Unification and Regional Development in the Socio-Political Life of an Independent Ukraine]*, Misto NV, Ivano-Frankivsk, 884 p.
2. Adamovych, S.V. *Avtonomna Respublika Krym u suspilno-politychnomu zhytti Ukrainy pid chas Pomaranchevoi revoliutsii [Autonomous Republic of Crimea in the social and political life of Ukraine during the Orange Revolution]*. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/1617.pdf>.
3. Adamovych, S.V. (2008), «Pomarancheva revoliutsiia: rozkol suspilstva chy poshuk natsionalnoi idei». [The Orange Revolution: the split of society or the search for a national idea], *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia»: zbirnyk naukovykh prats. Serii: Politychni nauky.* [Scientific notes of the National University of Ostroh Academy: a collection of scientific works. Series: Political Science], vyp. 3, pp. 44-48.
4. Boriak, H.V. & Holovko, V.V. & Danylenko, V.M. & Kulchytskyi, S.V. & Maiboroda, O.M. & Smolii, V.A. & Yakubova, L.D. & Yanishevskiy, S.O. (2016), *25 rokiv nezalezhnosti: narysy istorii tvorennia natsii ta derzhavy» [25 years of independence: essays on the history of the creation of a nation and a state]*, NAN Ukrainy, In-t istorii Ukrainy, Nika-Tsentr, Kyiv, 796 p.
5. Holovko, V. (2010), «Ekstremizm ta radykalizm v Ukraini: osoblyvosti formuvannia, osnovni napriamy, formy protydiv z boku derzhavy». [Extremism and radicalism in Ukraine: peculiarities of formation, main directions, forms of opposition from the state], *Problemy istorii Ukrainy: fakty, sudzhennia, poshuky: Mizhvid. zb. nauk. pr.* [Problems of Ukrainian history: facts, judgments, searches: intersection. save sciences Ave.], vyp. 19 (2), pp. 248-276.
6. (2014), *Donbas v etnopolitychnomu vymiri [Donbas in the ethnopolitical dimension]*, IPIEND imeni I.F. Kurasa NAN Ukrainy, Kyiv, 584 p.
7. Kotyhorenko, V.O. & Voinalovych, V.A. & Kalakura, O.Ia. ta in. «Halychyna v etnopolitychnomu vymiri». [Galicia in an ethnopolitical dimension], IPIEND imeni I.F. Kurasa NAN Ukrainy, Kyiv, 840 p.
8. Lykhach, Yu. (2010), «Elektoralna povedinka etnichnykh menshyn v postkomunistychnykh krainakh tsentralnoi i skhidnoi Yevropy ta SND» [Electoral behavior of ethnic minorities in post-communist countries of central and eastern Europe and the CIS], *Visnyk NTUU «KPI». Politolohiia. Sotsiolohiia. Pravo: zbirnyk naukovykh prats [Bulletin of the NTUU "KPI". Politicalology. Sociology. Law: a collection of scientific works]*, №3 (7), Kyiv, hp. 23-29.
9. Lukiniuk, M. (2012), *Oberezhno: mify! Sproba systemnoho pidkhodu do vysvitlennia falshuvan istorii Ukrainy [Caution: myths! Attempt of a systematic approach to illuminating the falsifications of the history of Ukraine]*, 2-he vyd., vypr., vydavnytstvo imeni Oleny Telihy, Kyiv, 560 p.
10. Meis, Dzheims (2016), *Ukraina: materializatsiia pryvydiv [Ukraine: materialization of ghosts]*, Klio, Kyiv, pp. 15-16.
11. Ostapets, Yu.O. (2016), *Elektoralni protsesy v Ukraini: zahalnonatsionalnyi ta rehionalnyi vymiry [Electoral processes in Ukraine: national and regional dimensions]: dys. doktora polit. nauk: 23.00.02. – politychni instytuty ta protsesy, Uzhhorod, 550 p.*
12. (2016), «Politychnyi protses v Avtonomnii Respublitsi Krym: osoblyvosti, superechnosti, prorakhunky (1991–2014 rr.)» [Political process in the Autonomous Republic of Crimea: peculiarities, contradictions, miscalculations (1991-2014)], *Analychna dopovid [Analytical report]*, IPIEND im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy, Kyiv, 304 p.
13. (2005), *Prezydentski vybory ta Pomarancheva revoliutsiia: vplyv na transformatsiini protsesy v Ukraini [Presidential Elections and the Orange Revolution: Impact on Transformation Processes in Ukraine]* / Fond im. Fridrikha Eberta. [Fund Friedrich Ebert]; Za red. H.Kurta ta in. [Ed. G.Kurt et al.], Zapovit, Kyiv, 148 p.
14. Khruslinska, I. & Tyma, P. (2011), *Dialohy porozuminnia. Ukrainsko-yevreiski vzaiemyny [Dialogues of Understanding. Ukrainian-Jewish relations]*, Dukh i litera, Kyiv, 328 p.
15. *Yak holosuiut natsmenshyny [How do minorities vote?]*. URL: <http://glavred.info/archive/2009/09/18/160308-8.html>.

Kotsur V. National minorities in political strategies in Ukraine in the beginning of the XXI century.

The features of political technologies during the electoral process and the Orange Revolution of 2004 concerning the national minorities of Ukraine are revealed. Participation of national minorities during the 2004 election campaign is seen from the perspective of the ideas of the Orange Revolution. It was found that the candidates for the Presidency of Ukraine used political and manipulative technologies for attracting national minorities to the electoral process. The levers of influence of the Russian Federation on the public-

political activity of national minorities in the territory of Ukraine during the elections and the Orange Revolution of 2004 have been revealed. It is proved that the Russian minority in Ukraine, having all the conditions for the development of national-cultural identity, has become a significant factor in the formation of not only internal politics, but also external. It has been established that the leading role in the formation of separatist ideas during the 2004 presidential election played by Russian political technologists, the existence of a powerful informational, administrative resource, and support for Russia contributed to the erosion of the ideas of radical Ukrainian nationalism in the national minorities of the East, South of Ukraine and the Crimea. As a result of targeted propaganda, a high level of support of the pro-government candidate Viktor Yanukovich was achieved. The events of social and political life in Ukraine in 2004 were the forerunners of the "hybrid war" and the Russian aggression in 2014.

Key words: *Ukraine, election campaign 2004, Orange Revolution, Russian Federation, Russian national minority, politicization, ethnopolitical processes, Crimea, language, public-political activity.*

Одержано 20.02.2018.

УДК 37.091.59-057.87

Сергій Кикоть
(*Переяслав-Хмельницький*)

СТУДЕНТСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА СОЦІАЛЬНОГО СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

У статті акцентується увага на тому, що розвиток студентського самоврядування є потужним фактором виховання в молоді демократичних цінностей та підготовки молодого покоління до життя в умовах демократичної, соціальної держави, побудованої на громадянських засадах.

Сьогодні питання студентського самоврядування стало важливим елементом освітнього та молодіжного законодавства в Україні. Забезпечення умов соціального становлення та розвитку молоді в Україні передбачає наявність тісної взаємодії інститутів держави та об'єднань молоді, серед яких важливе місце займають органи студентського самоврядування.

Констатуємо, що останнім часом відбулося укріплення позицій органів студентського самоврядування щодо можливостей впливу на процес управління ВНЗ шляхом визначення аспектів, які потребують погодження з боку органів студентського самоврядування в процесі керівництва ВНЗ. Тим самим розвиток студентського самоврядування стає невід'ємним елементом системи управління ВНЗ.

Методологія дослідження ґрунтується на принципах історизму, об'єктивності, системного аналізу фактів і подій.

Ключові слова: *студентська молодь, студентське самоврядування, вища школа, державна молодіжна політика, соціалізація молоді.*

Сприяння та підтримка молодіжних ініціатив є одним із пріоритетів сучасної державної молодіжної політики. В умовах змін у соціально-економічній і суспільно-політичній сферах життєдіяльності суспільства молодь має бути підготовленою не лише до включення в соціум, але й бути здатною успішно реалізовувати свій потенціал у сучасному суспільстві. Забезпечення умов соціального становлення та розвитку молоді передбачає наявність тісної взаємодії інститутів держави та об'єднань молоді. Законодавчо закріплені принципи вітчизняної державної молодіжної політики передбачають: сприяння ініціативі та активності молоді в усіх сферах життєдіяльності суспільства; надання права і залучення молоді до безпосередньої участі у формуванні й реалізації політики та програм, що стосуються суспільства взагалі й молоді зокрема; єдність зусиль держави, усіх верств суспільства, політичних і громадських організацій, підприємств, установ, організацій та громадян [7; 8].

Важливим показником активності молоді в житті суспільства є стан розвитку студентського самоврядування. Забезпечення належного функціонування студентського